

STORTINGET

Innst. 357 S

(2021–2022)

Innstilling til Stortinget
fra helse- og omsorgskomiteen

Dokument 8:219 S (2021–2022)

Innstilling fra helse- og omsorgskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Sandra Bruflot, Erlend Svardal Bøe, Kari-Anne Jønnes, Turid Kristensen, Anne Kristine Linnestad og Tone Wilhelmsen Trøen om å forebygge og redusere ensomhet

Til Stortinget

Bakgrunn

I dokumentet fremmes følgende forslag:

- «1. Stortinget ber regjeringen utarbeide en handlingsplan for å redusere ensomhet og etablere verktøy for å måle forekomsten av ensomhet.
2. Stortinget ber regjeringen styrke forskning på ensomhet og øke kunnskapen om tiltak som motvirker ensomhet.
3. Stortinget ber regjeringen styrke samarbeidet mellom det offentlige, næringslivet og frivillige lag og organisasjoner for å forebygge ensomhet.»

Det vises til dokumentet for nærmere redegjørelse for forslagene.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Tove Elise Madland, Cecilie Myrseth, Even A. Røed og Truls Vasvik, fra Høyre, Sandra Bruflot, Erlend Svardal Bøe

og lederen Tone Wilhelmsen Trøen, fra Senterpartiet, Lisa Marie Ness Klungland og Hans Inge Myrvold, fra Fremskrittspartiet, Bård Hoksrud og Morten Wold, fra Sosialistisk Venstreparti, Marian Hussein, fra Rødt, Seher Aydar, fra Kristelig Folkeparti, Olaug Vervik Bollestad, og fra Pasientfokus, Irene Ojala, viser til forslagene i Dokument 8:219 S (2021–2022) om å forebygge og redusere ensomhet. Statsråd Ingvild Kjerkol har uttalt seg om forslagene i brev til komiteen av 29. april 2022. Brevet følger som vedlegg til denne innstillingen. Komiteen har avholdt skriftlig høring og har mottatt to innspill, fra Virke aktiv helse i Hovedorganisasjonen Virke og fra IKT Norge. Begge er positive til forslaget.

Komiteen viser til at ensomhet er en sentral folkehelse- og samfunnsutfordring, og deler forslagsstillerne syn på at arbeidet med å bekjempe ensomhet må styrkes. Komiteen viser til at ensomhet er en trussel mot både fysisk og psykisk helse og kan føre til tidlig død. Ensomhet kan også knyttes til blant annet utenforskap og manglende tillit. Da samfunnet var utsatt for en stor tiltaksbyrde under koronapandemien, økte ensomheten, men ensomhet var en stor utfordring også før pandemien.

Komiteen viser til at statsråden i sitt svarbrev redegjør for regjeringens arbeid med å forebygge og bekjempe ensomhet. Komiteen merker seg at ensomhet er en indikator i folkehelseprofilene og oppvekstprofilene til Folkehelseinstituttet, og at ensomhet også inngår i de nasjonale målingene av livskvalitet. Komiteen er enig i at det er behov for mer kunnskap om både risikofaktorer og beskyttende faktorer mot ensomhet, i tillegg til mer kunnskap om hva som er effektive tiltak. Komiteen registrerer at Folkehelseinstitut-

tet har fått i oppdrag å evaluere Helsedirektoratets tilskuddsordning for tiltak mot ensomhet, og at dette vil følges opp med en kunnskapsoppsummering i løpet av 2022. Komiteen ser frem til å behandle Folkehelsemeldingen som legges frem våren 2023, og opptrappingsplanen innen psykisk helse, hvor ensomhet blir et viktig tema som en del av en større helhet.

Komiteen mener frivilligheten spiller en viktig rolle i ensomhetsbekjempelsen, og syns det er positivt at dette får økt oppmerksomhet fremover. Komiteen støtter at det vurderes om Program for folkehelsearbeid i kommunene (Folkehelseprogrammet) kan videreutvikles med vekt på mer samarbeid mellom kommuner og frivillige organisasjoner for å motvirke ensomhet.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser til at ensomhetsbekjempelse er en viktig prioritet for regjeringen. Disse medlemmer viser til Hurdalsplattformen, hvor det står at regjeringen skal lage en strategi for utjevning av sosiale helseforskjeller og bekjempelse av ensomhet. Disse medlemmer mener det er positivt at dette følges opp som en del av Folkehelsemeldingen, i tillegg til opptrappingsplanen innen psykisk helse, og at dette er med på å forsterke det forebyggende aspektet. Disse medlemmer vil også vektlegge at regjeringen har igangsatt arbeidet med en ny nasjonal strategi for livskvalitet, hvor ensomhet inngår i de nasjonale målingene av livskvalitet som ligger til grunn for arbeidet.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Pasientfokus, viser til at det er en sosial ulikhet i ensomhet i Norge, og at dette understreker behovet for en strategi som ser utjevning av sosiale helseforskjeller og bekjempelse av ensomhet i sammenheng. Flertallet mener det er svært alvorlig at en høyere andel blant gruppene med lav sosioøkonomisk status oppgir at de er mye plaget med ensomhet, sammenliknet med gruppene med høy sosioøkonomisk status. Mennesker med dårlig økonomi og helse-tilstand føler seg i større grad ensomme enn dem med bedre økonomi og helsetilstand. Arbeidsledige, uføre og enkelte innvandrergrepper er også mer utsatt for ensomhet. Flertallet vil understreke verdien av sosial støtte som en buffer mot ensomhet og at det er bekymringsverdig at den sosiale støtten er ujevnt fordelt i befolkningen. Sannsynligheten for å ha et stort nettverk av støttespillere synker med lavere inntekt og utdanning. Flertallet viser til at dette også gjelder barn og unge. I Ungdata-undersøkelsen for 2021 fremkommer det at elleve prosent oppgir at de ikke har, eller ikke tror de har, noen gode venner som de kan betro seg til. Dette

er en økning, og den største økningen er blant unge med lavest sosioøkonomisk status.

Flertallet vil berømme frivillig sektor, som har vært en viktig bidragsyter for å hindre ensomhet gjennom koronapandemien. Flertallet vil også vektlegge kommunens viktige rolle, ved systematisk samarbeid med frivillig sektor og også gjennom frivillighetssentrene. Flertallet støtter statsrådens vurdering av at vi også må arbeide for å utjevne den sosial ulikheten i deltakelse i idrett og frivillighet – og at det er bra at Hurdalsplattformen vil gi frivillig sektor og idretten en viktig rolle i gjennomføringen av folkehelse tiltak.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti mener ensomhet er en av vår tids største folkehelseutfordringer. Ensomheten øker særlig blant unge og eldre. Rundt tre av ti unge opplever ensomhet, og nesten fire av ti eldre over 80 år føler seg ensomme. 70 000 nordmenn har ingen nære fortrolige eller venner de kan vende seg til når de trenger noen å snakke med. Disse medlemmer viser til at tre store metaanalyser (2010, 2015 og 2018) viser at ensomhet kan føre til økt dødelighet og er en risikofaktor på linje med fedme, røyking og fysisk inaktivitet.

Disse medlemmer mener det er behov for flere virkemidler for å forebygge og redusere ensomhet. Blant annet trengs det en handlingsplan, bedre verktøy for å måle forekomsten av ensomhet og helhetlig samarbeid mellom det offentlige, næringslivet, arbeidslivet, frivilligheten og organisasjonslivet. Det er viktig å ta økende ensomhet på alvor.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt, Kristelig Folkeparti og Pasientfokus, fremmer på bakgrunn av dette følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen utarbeide en handlingsplan for å redusere ensomhet og etablere verktøy for å måle forekomsten av ensomhet.»

«Stortinget ber regjeringen styrke forskning på ensomhet og øke kunnskapen om tiltak som motvirker ensomhet.»

«Stortinget ber regjeringen styrke samarbeidet mellom det offentlige, næringslivet, arbeidslivet og frivillige lag og organisasjoner for å forebygge ensomhet.»

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet mener ensomhet er en stor utfordring som gir grunnlag for øvrige psykiske utfordringer. Forebyggende arbeid innen psykisk helse må stå sentralt, og å redu-

sere ensomhet er et tiltak som er med på å styrke menneskers psykiske helse.

Disse medlemmer trekker frem isolasjon og nedstengning under pandemien som en stor belastning for mange, der man har mistet sosiale arenaer og mange har måttet være isolert fra venner og familie. Disse medlemmer viser derfor til Fremskrittspartiets alternative statsbudsjett, der det ble avsatt midler til å motvirke langtidsvirkningene av pandemien.

Disse medlemmer påpeker at ensomhet særlig rammer unge og eldre. Disse medlemmer viser til revidert nasjonalbudsjett for 2020, der Fremskrittspartiet fikk gjennomslag for å sette av 400 mill. kroner til å bekjempe ensomhet blant eldre.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Pasientfokus mener det er viktig å styrke arbeidet mot ensomhet blant eldre ytterligere, da fire av ti eldre føler seg ensomme. Disse medlemmer påpeker at mange eldre på sykehjem ikke fikk ha besøk under store deler av koronapandemien og måtte leve uten å se venner eller familie i flere måneder.

Disse medlemmer vil blant annet peke på at Haukeland universitetssykehus i 2021 behandlet over tusen flere barn og unge for psykiske lidelser sammenlignet med 2019. Helse Sør-Øst slår også alarm om situasjonen: De opplever en økning på over 20 prosent ved sine sykehus siden 2019. Disse medlemmer vil også spesielt peke på at det kommer mange henvisninger av barn og unge som sliter med spiseforstyrrelser.

Disse medlemmer er svært bekymret over situasjonen hvor vi ser at det tar stadig lengre tid før man får hjelp, og disse medlemmer frykter derfor at mange vil kunne utvikle mer alvorlige og varige psykiske lidelser før de får hjelp. Dette kan få alvorlige konsekvenser og i verste fall koste liv. Disse medlemmer vil derfor peke på at det er nødvendig å ruste opp psykisk helsevern, senke terskelen for å oppsøke hjelp og gjøre hjelpen mer tilgjengelig for unge.

For disse medlemmer er det viktig at man kan yte hjelp og støtte på et tidlig tidspunkt overfor ungdom og styrke satsingen på psykisk helse og livsmestring i skolen ved blant annet å ha faste skolepsykologer.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Pasientfokus mener Eldreombudet gjør en viktig jobb for å løfte de eldres sak, også innen ensomhet. Disse medlemmer viser til revidert nasjonalbudsjett lagt frem av regjeringen, der det tas sikte på å avvikle Eldreombudet fra 2023. Disse medlemmer mener en avvikling av Eldreombudet vil få konsekvenser for de eldre, siden Eldreombudet har satt søkelys på en rekke utfordringer eldre møter i hverdagen, som digitalt utenforskap, ensomhet og innen helse. Disse medlemmer mener det er særlig

uheldig å gå inn for en avvikling av Eldreombudet når samfunnet nylig har gått ut av en pandemi, der mange eldre sliter med ensomhet og psykisk helse etter mange måneder med isolasjon fra omverdenen.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt mener den beste måten å bekjempe ensomhet på er å skape et samfunn med rause velferdsordninger, økonomisk trygghet og felles arenaer. Disse medlemmer vil derfor understreke at de viktigste tiltakene for å forebygge ensomhet er å skape et samfunn med små økonomiske forskjeller og mulighet for deltagelse og fellesskap.

Disse medlemmer viser til at personer som står utenfor arbeidslivet, har økt sannsynlighet for å oppleve ensomhet. Det gjør det viktig å sørge for at flere får tilgang til faste og hele stillinger, med en lønn og arbeidssituasjon som er anstendig. Samtidig må vi sikre at syke og uføre og andre som av ulike årsaker ikke er i stand til å arbeide, opplever et verdig og anstendig liv, og at de får tilgang på nødvendige hjelpemidler og medisiner for å kunne delta i samfunnet.

Disse medlemmer merker seg den sterke veksten i psykisk uhelse og rapportering av ensomhet hos barn og unge, som er et direkte resultat av pandemien og pandemihåndteringen. Det gjør det nødvendig å styrke de psykiske helsetjenestene rettet mot barn og unge. Samtidig viser det hvor viktig fritidsarenaer og skoletilbud er for barn og unge. Disse medlemmer mener det er høyst nødvendig å styrke fellesarenaene for barn og unge, og særlig tilgangen på lavterskel fritidstilbud som fritidsklubber, bibliotek og kulturskoletilbud.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt merker seg at konsekvensen av kortere liggetid i sykehusene, uten en opptrapping i mottakssystemet i kommunene, har ført til at personer i en svært sårbar livssituasjon med behov for hjelp i hverdagen blir alene med store utfordringer. Dette ser man igjen i barseloppøret, i en økende bekymring for eldre som sitter alene, og som en bekymring knyttet til personer med psykiske uhelse.

Disse medlemmer mener kommunene sitter med et nøkkelansvar for å bygge opp gode tjenester der det er plass til alle. Det forutsetter en langt romsligere kommuneøkonomi enn den vi ser i dag, og at det stilles krav til fellesarenaer og lavterskeltilbud i kommunene.

Disse medlemmer mener det haster med tiltak mot ensomhet, og mener at kjente, enkle tiltak for flere felles arenaer og redusert ensomhet bør kunne settes inn allerede gjennom førstkommende statsbudsjett.

På denne bakgrunn fremmer disse medlemmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen i statsbudsjettet for 2023 styrke etablerte og kjente tiltak mot ensomhet og særlig sikre kommunale lavterskeltiltak og tiltak tilpasset grupper man vet er særlig utsatt for ensomhet.»

Disse medlemmer mener frivilligheten spiller en nøkkelrolle i å hindre ensomhet og legge til rette for deltagelse og fellesskap. For svært mange er det å delta som frivillig en svært viktig tilknytning. Disse medlemmer mener imidlertid det er svært viktig at frivillige lag og organisasjoner ikke brukes til å løse offentlige oppgaver på vegne av det offentlige – det må alltid være en tilleggsløsning som er styrt av det frivilliges vilje og ønske om å bidra og ikke av myndighetenes behov. De frivillige utgjør også en viktig buffer mot ensomhet i kraft av å engasjere og sikre deltagelse, ikke bare gjennom tilbud til utvalgte grupper. Det er derfor viktig å styrke frivilligheten som helhet.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt viser derfor til at full, regelstyrt momskompensasjon for frivilligheten er et av de viktigste grepene frivilligheten selv etterspør.

Komiteens medlem fra Rødt vil peke på at det til tross for at vi har en økende andel eldre, er færre langtidssykehjemsplasser. De siste årene har terskelen for å få sykehjemsplass blitt svært høy, og konsekvensen av det er at svært mange eldre og pleietrengende er isolerte i egne hjem. Mange av disse har for store helseutfordringer til å ta i bruk tilbud på dagsentre og liknende og står dermed uten noen psykososiale tilbud. Dette medlem mener denne utviklingen er en sterk driver for økt ensomhet, og ønsker velkommen alle tiltak som kan bedre situasjonen for denne gruppa.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti er enige med forslagsstillerne i at ensomhet er en av vår tids største folkehelseutfordringer. Disse medlemmer vil særlig trekke frem at rundt fire av ti over 80 år er ensomme, og mener det er viktig å styrke frivillige organisasjoners arbeid og tilbud om aktivitet og deltakelse for eldre for å motvirke denne trenden. Det er også viktig at informasjonen er tilgjengelig for de som er i målgruppen for ulike tiltak som skal skape møteplasser og tilhørighet, og disse medlemmer vil trekke frem behovet for også å informere i andre kanaler enn de digitale av hensyn til de gruppene som er mindre digitale.

Disse medlemmer er bekymret for de langsiktige konsekvensene av smitteverntiltakene under koronapandemien, der de lange periodene, særlig i storbyene, med strenge begrensninger på både aktivitet og tidvis besøk hjemme må ha medført en økt følelse av ensomhet hos større deler av befolkningen. Det er urovekkende å tenke på de som ikke ble valgt til noens kohort

under pandemien, og som nå når tiltakene er opphevet, kanskje ikke blir en del av nettverket igjen. Etter disse medlemmers oppfatning trengs det et løft for frivilligheten, idretten og andre aktuelle arenaer for å sikre at de som savner et nettverk, kan finne sin plass.

Komiteens medlem fra Pasientfokus mener at forslagene som legges fram, er viktige. Dette medlem vil peke på at følelsen av ensomhet for den enkelte er vanskelig å måle. At noen er alene, betyr ikke at de er ensomme. Det er mange som liker å være alene. Andre er ensomme sammen med andre mennesker. Ensomhet blant mennesker i alle aldre er imidlertid viktig å finne gode tilnærminger til, slik at vi som samfunn blir mer bevisst på andre menneskers utfordringer og behov.

Dette medlem viser til at mange eldre voksne forteller om ensomhet etter et langt arbeidsliv. Mange eldre mennesker opplever at de blir oversett og ikke tatt på alvor. Dette medlem viser til at sykepleiere og hjelpepleiere ofte er de som har tette kontakt med eldre, både på sykehjem og i den enkeltes bolig. Sykepleiere kan fort observere ensomhet hos eldre og kan være den yrkesgruppen som har mulighet til å igangsette forebygging av ensomhet hos eldre. Dette medlem viser til at sykepleiere og helsearbeidere danner selve førstelinjetjenesten i møte med ensomhet blant eldre. Det er behov for utdanning av flere sykepleiere og helsefagarbeidere samt andre helsetjenestearbeidere. Dette medlem vil understreke at det er viktig med distriktsrettet utdanning for å opprettholde kompetansebehovet i distriktene, og vil for Finnmark sin del peke på behov og muligheter for etablering av fire permanente sykepleierutdanninger i Finnmark, lokalisert til Kautokeino, Kirkenes, Alta og Hammerfest. Dette medlem viser til at det er viktig å styrke kompetansen på aldring og helse i helseutdanningene. Forskning viser at eldre som pasienter og brukere av helsetjenester ikke er godt nok representert i fagplaner, studieemner og nasjonale rammeplaner. Dette medlem mener det bør innføres flere fordypningsemner om aldring og helse i videregående skoler, høyskoler og universiteter. Dette medlem vil også understreke behovet for at det legges vekt på samisk og kvensk språk og kulturforståelse i de samiske områder. Det gjelder særlig i Finnmark og våre nordligste fylker.

Dette medlem vil videre peke på at det er viktig å sette fokus på ensomhet i primærnæringene. Yrker som bønder, reindriftsutøvere, fiskere med flere har endret seg og er blitt mer spesialisert, noe som gjør at det ikke er behov for like mange hender i arbeid som tidligere. Dette medlem viser til at dette for noen fører til isolasjon, ensomhet og psykiske utfordringer. Noen føler frykt for å bli syk som eier av en enkeltpersonbedrift. De som driver alene, jobber alene. Når de

ikke kan møte andre i samme situasjon, blir de isolert og går glipp av treffpunkter de ellers ville hatt med kolleger i samme næring. Ensformige arbeidsdager, manglede motivasjon, slitasje og stressrelaterte utfordringer kan føre til ensomhet og utrygghet. Mangel på sosialt nettverk, mulighet til ferie og fritid og en forutsigbar økonomi er faktorer som bidrar til psykisk uhelse. Dette medlem viser også til at det ofte hender at leger og annet helsepersonell som har kontakt med disse gruppene, ikke fanger opp problemene før det er for seint. Når de som jobber i primærnæringene, har færre fysiske møter med kollegaer enn de tidligere hadde, er det vanskelig å fange opp helseutfordringer hos disse. Det må etter dette medlems syn derfor settes søkelys på psykisk helse og ensomhet i primærnæringene.

Forslag fra mindretall

Forslag fra Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen i statsbudsjettet for 2023 styrke etablerte og kjente tiltak mot ensomhet og særlig sikre kommunale lavterskeltiltak og tiltak tilpasset grupper man vet er særlig utsatt for ensomhet.

Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt, Kristelig Folkeparti og Pasientfokus.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantforslaget og råar Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

I

Stortinget ber regjeringen utarbeide en handlingsplan for å redusere ensomhet og etablere verktøy for å måle forekomsten av ensomhet.

II

Stortinget ber regjeringen styrke forskning på ensomhet og øke kunnskapen om tiltak som motvirker ensomhet.

III

Stortinget ber regjeringen styrke samarbeidet mellom det offentlige, næringslivet, arbeidslivet og frivillige lag og organisasjoner for å forebygge ensomhet.

Oslo, i helse- og omsorgskomiteen, den 24. mai 2022

Tone Wilhelmsen Trøen

leder

Tove Elise Madland

ordfører

